

ISSN: 2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

ВЕСТНИК ЮРИСТА * LAWYER HERALD

ҲУҚУҚИЙ, ИЖТИМОИЙ, ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЖУРНАЛ

CYBERLENINKA

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN 2181-9416

Doi Journal 10.26739/2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

6 СОН, 1 ЖИЛД

ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 6, ВЫПУСК 1

LAWYER HERALD

VOLUME 6, ISSUE 1

TOSHKENT-2020

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

ҳуқуқий, ижтимоий, илмий-амалий журнали

№6 (2020) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2020-6>

Бош муҳаррир:
Раҳматов Анвар Исламович

Адлия вазирлиги қошидаги
Юристлар малакасини ошириш
маркази директори

Бош муҳаррир ўринбосари:
Отажонов Абдоржон Анварович

Адлия вазирлиги қошидаги
Юристлар малакасини ошириш
маркази директори ўринбосари,
юримдик фанлар доктори, профессор

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ЖУРНАЛИ

ҳуқуқий, ижтимоий, илмий-амалий журнали

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

Окюлов Омонбой

*Юристлар малакасини ошириш маркази
профессори, юримдик фанлар доктори,
профессор, Ўзбекистон Республикасида
хизмат кўрсатган юрист*

Саидова Лола Абдувахидовна

*Юристлар малакасини ошириш маркази кафедра
мудир, юримдик фанлар доктори*

Тошев Бобокул Норқобилович

*Юристлар малакасини ошириш маркази кафедра
мудир, юримдик фанлар доктори*

Мамасиддиқов Музаффаржон Мусажонович

*Бош Прокуратура Академияси Марказ бошлиғи,
юримдик фанлар доктори, профессор*

Отахонов Фозилжон Хайдарович

*Ўзбекистон Республикаси Савдо-саноат палатаси
ҳузуридаги Халқаро тижорат арбитраж (ҳакамлик)
суду раиси, юримдик фанлар доктори (DSc), доцент*

Баймолдина Зауреш Хамитовна

*Қозоғистон Республикаси Олий Суду
Академияси ректори, юримдик фанлари
номзоди*

Годунов Валерий Николаевич

*Белорус давлат университети Ўқув муассасаси
“Судьялар, прокуратура, суд ва адлия муассасалари
ҳодимларини қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш
институтини” директори, юримдик фанлари доктори,
профессор*

Масъул котиб: Раҳманов Шухрат Наимович

*Юристлар малакасини ошириш маркази доценти,
юримдик фанлар номзоди*

Саҳифаловчи: Абдуллаева Шахзода Собитовна

Контакт редакци журнали:

100001, город Ташкент, улица Катта Дархон, 6.
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Телефон: (+99871) 2345345

Contact Editorial Staff

100001, Katta Darhon str. 6, Tashkent, Uzbekistan
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Telephone: (+99871) 2345345

Общественно-правовой и научно-практический журнал
ВЕСТНИК ЮРИСТА
№6 (2020) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2020-6>

Главный редактор:

Рахматов Анвар Исламович

Директор Центра повышения квалификации юристов при Министерстве юстиции

Заместитель главного редактора:

Отажонов Абборжон Анварович

Первый заместитель директора Центра повышения квалификации юристов при Министерстве юстиции, доктор юридических наук, профессор

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Общественно-правового и научно-практического журнала
ВЕСТНИК ЮРИСТА

Окюлов Омонбой

Профессор Центра повышения квалификации юристов, доктор юридических наук, профессор, Заслуженный юрист Республики Узбекистан

Саидова Лола Абдувахидовна

Заведующая кафедрой Центра повышения квалификации юристов, доктор юридических наук

Тошев Бобокул Норкobilович

Заведующий кафедрой Центра повышения квалификации юристов, доктор юридических наук

Мамасиддиқов Музаффаржон Мусајонович

Начальник Центра Академии Генеральной Прокуратуры, доктор юридических наук, профессор

Отахонов Фозилжон Хайдарович

Председатель Международного коммерческого арбитражного суда при Торгово-промышленной палате, доктор юридических наук, доцент

Баймолдина Зауреш Хамитовна

Ректор Академии правосудия при Верховном Суде Республики Казахстан, кандидат юридических наук

Годунов Валерий Николаевич

Директор учреждения образования "Институт переподготовки и повышения квалификации судей, работников прокуратуры, судов и учреждений юстиции Белорусского государственного университета", доктор юридических наук, профессор

Ответственный секретарь:

Рахманов Шухрат Наимович

Доцент Центра повышения квалификации юристов, кандидат юридических наук

Верстка: Абдуллаева Шахзода Собитовна

Контакт редакции журнала:

100001, город Ташкент, улица Катта Дархон, 6.
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Телефон: (+99871) 2345345

Contact Editorial Staff

100001, Katta Darhon str. 6, Tashkent, Uzbekistan
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Telephone: (+99871) 2345345

**Public, legal and scientific-practical journal of
LAWYER HERALD**

№6 (2020) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2020-6>

**Chief Editor:
Rakhmatov Anvar**

Director of the Lawyers' Training Center
under the Ministry of Justice

**Deputy Chief Editor:
Otajonov Abrorjon**

First Deputy Director of the Lawyers' Training
Center under the Ministry of Justice, Doctor of
Law Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD

**Public, legal and scientific-practical journal of
LAWYER HERALD**

Oqyulov Omonboy

*Professor at the Lawyers' Training Center, Doctor of
Law Sciences, Professor, Honored Lawyer of the
Republic of Uzbekistan*

Saidova Lola

*Head of the Department at the Lawyers' Training
Center, Doctor of Law Sciences*

Toshev Bobokul

*Head of the Department at the Lawyers' Training
Center, Doctor of Law Sciences*

Mamasiddikov Muzaffarjon

*Head of the Center of the Academy of the General
Prosecutor's Office, Doctor of Law Sciences, Professor*

Otaxonov Foziljon

*Chairman of the International Commercial
Arbitration Court at the Chamber of Commerce
Doctor of the Science of Law, Associate Professor*

Baymoldina Zauresh

*Rector of the Academy of Justice at the Supreme
Court of the Republic of Kazakhstan, Candidate
of Legal Sciences*

Godunov Valeriy

*Director of the educational institution "Institute
for retraining and advanced training of judges,
employees of the prosecutor's office, courts and
justice institutions of the Belarusian State
University", Doctor of Law Sciences, Professor.*

**Executive Editor:
Rakhmanov Shukhrat**

*Senior Lecturer at the Lawyers' Training Center,
Candidate of Juridical Sciences*

Pagemaker: Abdullaeva Shakhzoda

Контакт редакции журнала:

100001, город Ташкент, улица Катта Дархон, 6.
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Телефон: (+99871) 2345345

Contact Editorial Staff

100001, Katta Darhon str. 6, Tashkent, Uzbekistan
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Telephone: (+99871) 2345345

**КОНСТИТУЦИЯВИЙ ҲУҚУҚ. МАЪМУРИЙ ҲУҚУҚ.
МОЛИЯ ВА БОЖХОНА ҲУҚУҚИ**

1. ШИРИНОВ Джахонгир Джаббарович НОДАВЛАТ НОТИЖОРАТ ТАШКИЛОТЛАРИ ТАШКИЛИЙ-ҲУҚУҚИЙ ШАКЛИНИНГ НАЗАРИЙ-ҲУҚУҚИЙ МАСАЛАЛАРИ.....	8
2. ИСАБАЕВ Акмалжон Тешабаевич ЖИСМОНИЙ ВА ЮРИДИК ШАХСЛАРНИНГ ДАВЛАТ ИДОРАЛАРИГА МУЛККА ЭГАЛИК ҚИЛИШ ҲУҚУҚИ БИЛАН БОҒЛИҚ МУРОЖААТЛАРИНИ КЎРИБ ЧИКИШНИНГ ҲУҚУҚИЙ ЖИҲАТЛАРИ	15
3. ХОДЖАНИЯЗОВ Атаназар Джуманазарович ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА ҚОНУНЧИЛИК ТАШАББУСИ ҲУҚУҚИ.....	21
4. СУЛТАНОВА Сабохат Алишеровна АДМИНИСТРАТИВНОЕ УПРОЩЕНИЕ КАК КОМПОНЕНТ МОДЕЛИ «УМНОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ» И СПОСОБ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ НОРМОТВОРЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ	26
5. ҲАМРОҚУЛОВ Синдор Бобомурод ўғли МАЪМУРИЙ ИХТИЁРИЙЛИКНИ АМАЛГА ОШИРИШ УСТИДАН САМАРАЛИ СУД НАЗОРАТИНИ ТАЪМИНЛАШ МАСАЛАЛАРИ	32

**ҲУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ. ОИЛА ҲУҚУҚИ.
ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ**

6. НАРЗИЕВ Отабек Саъдиевич КАПИТАЛ БОЗОРИ БИЗНЕСНИ МОЛИЯЛАШНИНГ МУҚОБИЛ МАНБАСИ СИФАТИДА ..	37
7. РАҲМАТОВ Анвар Исломович ҲАВАСКОРЛИК ВА СПОРТ МАҚСАДИДА ОВ ҚИЛИШ СОҲАСИДАГИ ШАРТНОМАЛАР	45
8. КАЛАНДАРОВА Маликахон Пирназаровна ДАВЛАТ ХАРИДЛАРИ ТИЗИМИДА “ДАВЛАТ ЭҲТИЁЖЛАРИ” ДЕФЕНИЦИЯСИ.....	54
9. МАМАНАЗАРОВ Сардор Шухратович АКЦИЯДОРЛИК ЖАМИЯТИ ИЖРОИЯ ОРГАНИ: БОШҚАРУВ ВА РАҲБАРЛИКНИ АМАЛГА ОШИРИШНИНГ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ.....	62
10. БАБАЕВ Джахонгир Исмаилбекович ИСТЕЪМОЛЧИ БИЛАН ТУЗИЛГАН ШАРТНОМАЛАР БУЗИЛГАНИДА УНИНГ ҲУҚУҚЛАРИНИ ҲИМОЯ ҚИЛИШ МУАММОЛАРИ	67
11. ЯКУБОВА Ирода ПОНИМАНИЕ КОЛЛЕКТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ АВТОРСКИХ ПРАВ В ИСТОРИЧЕСКОМ КОНТЕКСТЕ	76
12. АЛМОСОВА Шахноза Собировна ДОМЕН НОМЛАРИ ВА ИНДИВИДУАЛЛАШТИРИШ ВОСИТАЛАРИ ЎРТАСИДАГИ ЎЗARO БОҒЛИҚЛИК ВА УЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШДА МУАММОЛИ ҲОЛАТЛАР ТАҲЛИЛИ.....	81

**СУД ҲОКИМИЯТИ. ПРОКУРОР НАЗОРАТИ.
ҲУҚУҚНИ МУҲОҒАЗА ҚИЛИШ ФАОЛИЯТИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ**

13. ДЖУРАЕВ Ихтиёр Бахтиёрович ОЛИЙ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИДА ТАЪЛИМНИНГ СИФАТИ ВА РАҚОБАТБАРДОШЛИЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШДА ПРОКУРАТУРАНИНГ РОЛИ	86
--	----

**ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИ, ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ.
КРИМИНОЛОГИЯ. ЖИНОЯТ-ИЖРОИЯ ҲУҚУҚИ**

14. РУЗМЕТОВ Ботиржон Хайитбаевич КЛЮЧЕВЫЕ ПОНЯТИЯ, ЗНАЧЕНИЯ, ПРАВОВЫЕ ИСТОЧНИКИ ТЕОРИИ ДОКАЗАТЕЛЬСТВ В СУДОПРОИЗВОДСТВЕ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН	91
15. РАШИДОВ Бехзод Нурбоевич ЖИНОЯТ ИШЛАРИНИ ЮРИТИШГА ҚЎЙИЛАЁТГАН ЗАМОНАВИЙ ТАЛАБЛАР ВА УЛАРНИНГ ХУСУСИЙ АЙБЛОВ ИНСТИТУТИ БИЛАН УЙҒУНЛИГИ.....	98
16. САИДОВ Баҳром Анварович ИЧКИ ИШЛАР ОРГАНЛАРИ ФАОЛИЯТИДА ШАХСНИНГ ҲУҚУҚ ВА ЭРКИНЛИКЛАРИНИ ТАЪМИНЛАШ	104

**ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИ. КРИМИНАЛИСТИКА,
ТЕЗКОР-ҚИДИРУВ ҲУҚУҚ ВА СУД ЭКСПЕРТИЗАСИ**

17. МАХМУДОВ Суннатжон Азим ўғли АЙБЛИЛИК ТЎҒРИСИДАГИ МАСАЛАНИ ҲАЛ ҚИЛМАЙ ТУРИБ ЖИНОЯТ ИШИНИ ТУГАТИШНИНГ АЙРИМ ЖИҲАТЛАРИ	110
18. КУЗИЕВ Азизбек Равшанбекович ТЕЗКОР-ҚИДИРУВ ФАОЛИЯТИНИ АМАЛГА ОШИРУВЧИ ОРГАНЛАР ВА ТЕРГОВ БЎЛИНМАЛАРИ ЎРТАСИДАГИ ЎЗARO ҲАМКОРЛИКНИНГ ЯНГИ ТЕНДЕНЦИЯЛАРИ	116

ХАЛҚАРО ҲУҚУҚ ВА ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ

19. ГАФУРОВА Нозимахон Эльдаровна ХАЛҚАРО ТИББИЁТ ҲУҚУҚИ ИНСТИТУЦИОНАЛИЗАЦИЯСИДА СОҒЛИҚҚА БЎЛГАН ҲУҚУҚНИНГ РИВОЖЛАНИШИ ВА РОЛИ	125
20. ХАМДАМОВА Фируза Уразалиевна, МАҲАМАТОВ Махмуд Махаматаминович ХАЛҚАРО СТАНДАРТЛАР ВА ЖАҲОН ТАЖРИБАСИНИ ҲИСОБГА ОЛГАН ҲОЛДА ЎЗБЕКИСТОН ҚОНУНЧИЛИГИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ АСОСИЙ ЙЎНАЛИШЛАРИ ВА ИСТИҚБОЛЛАРИ	133
21. ГАНИБАЕВА Шахноза Каримбердиевна ОПЕКА И ПОПЕЧИТЕЛЬСТВО НАД ДЕТЬМИ, ОСТАВШИМИСЯ БЕЗ ПОПЕЧЕНИЯ РОДИТЕЛЕЙ – ПУТЬ К ДЕИНСТИТУЦИОНАЛИЗАЦИИ	141
22. SUYUNOVA Kumush Akhatovna DIMENSIONS OF HUMAN RIGHTS AND DEROGATION CLAUSES DURING COVID 19 PANDEMIC UNDER ARTICLE 15 OF THE EUROPEAN CONVENTION ON HUMAN RIGHTS (ECHR)	147

ҲУҚУҚИЙ АМАЛИЁТ ВА ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА

23. ТУРДИАЛИЕВ Муҳаммад Али Пўлатжон ўғли ЭРКИН ИҚТИСОДИЙ ЗОНАЛАР ДОИРАСИДА ИНГЛИЗ ҲУҚУҚИНИ ЖОРИЙ ЭТИШНИНГ ХОРИЖ ВА МИЛЛИЙ ТАЖРИБАСИ	151
---	-----

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ВЕСТНИК ЮРИСТА LAWYER HERALD

САИДОВ Баҳром Анварович
Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси Илмий кенгаши
котиби, юридик фанлар доктори, доцент
bahrom_saidov@inbox.uz

ИЧКИ ИШЛАР ОРГАНЛАРИ ФАОЛИЯТИДА ШАХСНИНГ ҲУҚУҚ ВА ЭРКИНЛИКЛАРИНИ ТАЪМИНЛАШ

For citation (иктибос келтириш учун, для цитирования): САИДОВ Б.А. ИЧКИ ИШЛАР ОРГАНЛАРИ ФАОЛИЯТИДА ШАХСНИНГ ҲУҚУҚ ВА ЭРКИНЛИКЛАРИНИ ТАЪМИНЛАШ // Юрист ахборотномаси – Вестник юриста – Lawyer herald. № 6 (2020), Б. 104-109.

 6 (2020) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2020-6-16>

АННОТАЦИЯ

Ички ишлар органлари фаолиятида шахснинг ҳуқуқ ва эркинликларини таъминлаш масалалари, унга салбий таъсир этувчи объектив ва субъектив омиллар ёритилган. Ички ишлар органларида хизмат қилаётган айрим суриштирувчи ва терговчилар жиноят содир этишда гумон қилинган шахсларни қийноққа солиш, уларга нисбатан шафқатсиз, ғайриинсоний муносабатда бўлиш, шунингдек кадр-қимматини таҳқирлаш каби Каттакўрғон, Чироқчи туманларида ҳамда Андижон шаҳрида шов-шувга сабаб бўлган ҳоллар қайд этилган, бу каби ҳолатларнинг республика миқёсидаги статистикаси кўрсатилган. Ички ишлар органлари фаолиятида шахснинг ҳуқуқ ва эркинликларини таъминлаш мақсадида, жиноят ҳақидаги ариза ва шикоятларни электрон тартибда рўйхат (ягона реестр)га олиш ва расмийлаштириш, жиноят процессининг барча босқичларида «Электрон жиноят иши» тизимини жорий этиш таклифи илгари сурилган.

Калит сўзлар: ички ишлар органлари, жиноят, жиноят-процессуал, қийноқ, ариза, жабрланувчи, жиноятни ҳисобдан яшириш, шахснинг ҳуқуқ ва эркинликлари, халқаро-ҳуқуқий ҳужжатлар.

САИДОВ Баҳром Анварович
Секретарь Ученого совета Академии МВД Республики Узбекистан,
доктор юридических наук, доцент
bahrom_saidov@inbox.uz

ОБЕСПЕЧЕНИЕ ПРАВ И СВОБОД ЛИЧНОСТИ В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОРГАНОВ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ

АННОТАЦИЯ

В статье освещены вопросы обеспечения прав и свобод личности в деятельности органов внутренних дел, негативно влияющие на их объективные и субъективные факторы. Отмечаются случаи пыток, жестокого, бесчеловечного, унижающего достоинство человека обращения некоторых дознавателей и следователей органов внутренних дел в отношении с лицами, подозреваемыми в совершении преступлений, а также случаи, произошедшие в Каттакурганской, Чиракчинской районах и городе Андижане, вызвавшие сенсацию, приводится статистика подобных случаев по республике. В целях обеспечения прав и свобод личности в деятельности органов внутренних дел,

выдвигаются предложения по принятию и оформлению заявлений и сообщений в электронном порядке (единый реестр) о преступлении, а также внедрению системы «Электронного уголовного дела» на всех стадиях уголовного процесса.

Ключевые слова: органы внутренних дел, преступление, уголовно-процессуальный, пытки, заявление, потерпевший, сокрытие преступления от учета, права и свободы личности, международно-правовые акты.

SAIDOV Bahrom

Academic secretary of the Academic Council of the Academy of the MIA of the Republic of Uzbekistan, Doctor of law Sciences, Associate Professor

bahrom_saidov@inbox.uz

ENSURING THE RIGHTS AND FREEDOMS OF THE INDIVIDUAL IN THE ACTIVITIES OF INTERNAL AFFAIRS

ANNOTATION

The article deals with the issues connected with ensuring the rights and freedoms of the individual in the activities of internal affairs bodies, objective and subjective factors that negatively affect it. There were reports causing excitement about torture, ill-treatment and humiliation treatment towards suspects who committed crimes by some interviewers and investigators who serve in the organs of internal affairs as Kattakurgan, Chirakchi districts and Andijan city and republican statistics of such cases are shown. In order to ensure the rights and freedoms of the individual in the activities of internal affairs bodies, registration and formalize applications and complaints about crimes in electronic form (single register), the introduction of “Electronic criminal case” at all stages of criminal proceedings is proposed.

Keywords: organs of internal affairs, crime, criminal procedure, torture, application, victim, concealment of crime, rights and freedoms of an individual, international legal act, convention.

Мамлакатимизда қонун устуворлигини таъминлаш, суд-ҳуқуқ тизимини ислоҳ қилиш ҳамда жиноят ишлари юритувини инсонпарварлаштиришнинг устувор йўналишлари бўйича кенг қамровли дастурий тадбирлар изчил амалга оширилмоқда. 2017–2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясида жиноят ва жиноят-процессуал қонунчиликни такомиллаштириш ҳамда либераллаштириш, одил судловни амалга ошириш самарадорлиги ва сифатини ошириш, жиноят ишлари юритувининг процессуал асосларини такомиллаштириш, суд-тергов органлари фаолиятида фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини ишончли ҳимоя қилиш кафолатларини таъминлаш каби муҳим вазифалар назарда тутилган.

Бу эса мазкур устувор вазифаларнинг ижросини таъминлашда жиноят-процессуал муносабатларда шахснинг конституциявий ҳуқуқ ва эркинликларини кафолатловчи қонунчилик нормалари ва уларни амалга ошириш билан боғлиқ ҳуқуқни қўллаш амалиётини чуқур ва танқидий ўрганишни тақозо этади. Айниқса, бу борада жиноят ишларини кўриб чиқиш тартибини янада соддалаштириш ва шахснинг ўз айбига иқроқ бўлиб, суд-тергов органлари билан ҳамкорлик қилишига эришиш, оғир ёки ўта оғир жиноят содир этган шахсларни жинойий жавобгарлик ва жазодан батамом ёки қисман озод қилиш асослари ва процессуал тартибини белгилашга алоҳида эътибор қаратилмоқда.

БМТ томонидан 1984 йил 10 декабрда қабул қилиниб, Ўзбекистон Республикаси 1995 йил 31 августда қўшилган Қийноқларга солишга ва муомалада бўлиш ва жазолашнинг бошқа шафқатсиз, ғайриинсоний ёки кадр-қимматни таҳқирловчи турларига қарши Конвенциясида қийноқлар билан боғлиқ ноқонуний ҳаракатларнинг белгилари очиқ берилган.

Конвенция талабларидан келиб чиқиб, 2003 йил 30 августда Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 235-моддасини БМТнинг мазкур Конвенциясида қайд этилган талабларга мувофиқлаштириш, шунингдек қамоққа олиш жойларида тегишлича шарт-шароитларни ва муомалада бўлишни таъминлаш бўйича аниқ ташкилий-ҳуқуқий чоралар кўрилган.

2018 йил 4 апрелдаги “Суд-тергов фаолиятида фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликлари кафолатларини кучайтириш бўйича чора-тадбирлар қабул қилинганлиги муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Қонуни билан Жиноят кодекси янги 230¹-модда (Далилларни сохталаштириш (қалбакилаштириш) ва 230²-моддалар (Тезкор-қидирув фаолияти натижаларини сохталаштириш (қалбакилаштириш) билан тўлдирилди. Шу билан бирга, “Қийноққа солиш ва бошқа шафқатсиз, ғайриинсоний ёки кадр-қимматни камситувчи муомала ҳамда жазо турларини қўллаш” учун жавобгарлик кўрсатилган 235-модда жавобгарликни оғирлаштирувчи ҳолатлар билан янги тахрирда ишлаб чиқилди.

Мазкур Қонун билан Жиноят-процессуал кодекси янги 95¹-модда (Далилларнинг мақбул эмаслиги) билан тўлдирилди. Унга кўра, агар фактик маълумотлар қонунга хилоф усуллар орқали, яъни жиноят процесси иштирокчиларига ёки уларнинг яқин қариндошларига нисбатан қийноққа солиш ва бошқа шафқатсиз, ғайриинсоний ёки кадр-қимматни камситувчи муомала ҳамда жазо турларини қўллаган ҳолда олинган бўлса, улар далил сифатида мақбул эмас, деб топилади.

Шу билан бирга, Жиноят-процессуал кодексининг 22-моддаси тўртинчи қисм билан тўлдирилиб, унда далилларни тўплаш ва мустаҳкамлашда руҳсат берилмаган усуллар қўлланилганлиги тўғрисидаги мурожаатлар қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда суд-тиббий экспертизаси ёки бошқа экспертиза ўтказилган ҳолда мажбурий текширилиши лозимлиги белгиланди.

Бундан ташқари, мазкур Қонун билан Ўзбекистон Республикасининг “Прокуратура тўғрисида”ги Қонунининг 31-моддаси иккинчи қисм билан тўлдирилиб, унга асосан прокурор ўз ваколатлари доирасида озодликдан маҳрум қилиш тартибдаги жазони ўтаётган, қамоқда сақланаётган, ушлаб турилган ёки маъмурий қамоққа тортилган шахслардан жиноятлар тўғрисида олинган аризалар, хабарларни ва бошқа маълумотларни дарҳол рўйхатга олиш ва ҳал этишда жиноят-процессуал қонун ҳужжатлари талабларига риоя қилинишини, шунингдек ушбу шахсларга ёки уларнинг яқин қариндошларига руҳий, психологик, жисмоний таъсир кўрсатилиши ёки бошқача тарзда таъсир кўрсатилиши эҳтимолини аниқлаш учун мажбурий текширишни амалга ошириши шартлиги мустаҳкамланди.

Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодексида фуқароларнинг тенг ҳуқуқлилигини бузиш (141-модда), Шахсий ҳаёт дахлсизлигини бузиш (141¹-модда), Шахсга доир маълумотлар тўғрисидаги қонун ҳужжатларини бузиш (141²-модда), Фуқароларнинг турар жойи дахлсизлигини бузиш (142-модда), Хат-ёзишмалар, телефонда сўзлашув, телеграф хабарлари ёки бошқа хабарларнинг сир сақланиши тартибини бузиш (143-модда), Жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатлари тўғрисидаги қонун ҳужжатларини бузиш (144-модда), Айбсиз кишини жавобгарликка тортиш (230-модда), Адолатсиз ҳукм, ҳал қилув қарори, ажрим ёки қарор чиқариш (231-модда), Қонунга хилоф равишда ушлаб туриш ёки ҳибсга олиш (234-модда), Жиноятни ҳисобга олишдан қасдан яшириш (241¹-модда) каби шахснинг конституциявий ҳуқуқ ва эркинликларини поймол қиладиган қилмишлар учун жиноят ишини юритишга масъул бўлган мансабдор шахсларга нисбатан жиноий жавобгарлик белгиланган.

Таъкидлаш жоизки, 2019 йилда биринчи марта БМТнинг Қийноққа қарши курашиш қўмитасига Қийноқларга солишга ва муомалада бўлиш ва жазолашнинг бошқа шафқатсиз, ғайриинсоний ёки кадр-қимматни таҳқирловчи турларига қарши Конвенцияда белгиланган мажбуриятларнинг бажарилиши тўғрисидаги Ўзбекистон Республикасининг маърузаси билан бирга Олий Мажлиснинг Инсон ҳуқуқлари бўйича вакили (омбудсман)нинг Муқобил маърузаси ҳам киритилди.

«Ички ишлар органлари тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг [1] «Фуқароларнинг ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларига риоя этиш ҳамда ушбу ҳуқуқлар, эркинликлар ва қонуний манфаатларни ҳурмат қилиш принципи» деб номланган 8-моддасига биноан «Қийноққа солиш, зўравонлик қилиш, бошқа шафқатсиз ёки инсон кадр-қимматини камситадиган тарзда муомалада бўлиш ички ишлар органи ходимига тақиқланади. Ички ишлар органининг ходими фуқарога қасдан оғриқ, жисмоний ёки маънавий азоб етказиладиган хатти-ҳаракатларга чек қўйиши шарт». Лекин, шу билан бирга қайд этиш лозимки, ҳозирги янги даврда ҳам жиноят содир этишда

гумон қилинган шахсларни қийноққа солиш, уларга нисбатан шафқатсиз, ғайриинсоний муносабатда бўлиш, шунингдек кадр-қимматини таҳқирлаш каби шов-шувга сабаб бўлган ҳоллар учраб турибди.

Жумладан, 2019 йилда «Чироқчи туманида туман ички ишлар бўлимининг икки нафар ходими — Жонқобилов ва Облаевлар ўғрилиқда гумон қилинган фуқарони ички ишлар биносига аёвсиз калтаклаб, шафқатсизларча тан жароҳати етказиб ўлдиришган. Оқибатда унинг 4 нафар фарзанди етим бўлиб қолди. Улар жазосини олади, лекин бу билан нима ўнгланиб қолади? Шу нуқтаи назардан, давлат раҳбари томонидан бундай ҳолатларнинг сабабларини аниқлаш, кейинчалик йўл қўймаслик учун тергов, терговгача текширув ва суриштирув ишларини такомиллаштириш топшириғи берилди» [3].

2020 йил 1 июнь куни Андижон шаҳар ИИО ФМБ 4-сон ИИБ ходимлари иш юритувидаги ариза юзасидан фуқаро А.га ИИБ маъмурий биносига, ҳаёти ва соғлиғи учун хавfli бўлган усулда зўрлик ишлатиб, уни ноқонуний равишда ушлаб туришган. Бунинг оқибатида А.нинг соғлиғи ёмонлашгач шифохонага олиб борилган. Аммо, тиббий ёрдам кўрсатилган бўлишига қарамасдан фуқаро А. вафот этган.

2018 йил 22 июнь куни Каттақўрғон шаҳар ИИБ тезкор вакили С.У. ва бошқалар фуқаро (аёл) Н.Т.ни ўғрилиқ қилганлиқда гумон қилиб, шаҳар ИИБ маъмурий биносига олиб келишган ва эғнидаги барча қиймларини ечишга мажбур қилиб, бу ҳолатни ўзи видеотасвирга олган. Кейинчалик ушбу видеотасвир ижтимоий тармоқларга сиздирилган.

«Сўнгги вақтларда қийноқ билан боғлиқ ҳолатлар кўпайиши кузатилаётгани аҳолини ўринли ташвишга солмоқда. Мамлакатимизда 2017 йилда 7 та, 2018 йилда 10 та, 2019 йилда эса 16 та қийноққа солиш жинояти, яъни Жиноят кодексининг 235-моддасида назарда тутилган жиноят (*қийноққа солиш ва бошқа шафқатсиз, ғайриинсоний ёки кадр-қимматни камситувчи муомала ҳамда жазо турларини қўллаш*) қайд қилинган, натижаси бўйича айбдор шахсларнинг жавобгарлик масаласи ҳал этилган.

Қийноққа доир муурожаатларни кўриб чиқиш ҳамда қийноқ ҳолатларига доир ишлар бўйича терговга қадар текширувни амалга оширишнинг бугунги ҳолати талабга тўлиқ жавоб бермайди. Сўнгги уч йилда ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар ходимлари томонидан қийнаш, кўрқитиш ва бошқа тазйиқлар қилинганлиги юзасидан 757та (2019 йилда 208та, 2018 йилда 352та, 2017 йилда 197та) ариза келиб тушган бўлса, уларнинг 33таси, яъни 4,4 фоизи бўйича жиноят иши қўзғатилган».

«Истаймизми-йўқми, (мамлакатимиздаги жазони ижро этиш муассасаларида, тергов изоляторларида, махсус ҳибсхоналарда) қийноқлар масаласи бор. Олдин ҳам жуда кўп бўлган, фақат Ўзбекистон ҳуқумати буни тан олмаган. Лекин охириги йилларда Ўзбекистонда қийноқлар масаласи мавжуд эканини ошкор этмоқда» [7].

Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги Тергов департаментининг маълумотига кўра, 2018 йилда ЖКнинг 230-моддаси (айбсиз кишини жавобгарликка тортиш) бўйича жиноят қайд этилмаган бўлса, 2019 йилда 6та жиноят содир этилган, 234-моддаси (қонунга хилоф равишда ушлаб туриш ёки ҳибсга олиш) бўйича 2018 йилда 1 та жиноят содир этилган бўлса, 2019 йилда 5 та жиноят содир этилган.

Ўзбекистон Республикаси Олий Судида маълумотига кўра, биргина 2019 йилнинг ўзида 1 нафар мансабдор шахс ЖКнинг 230-моддаси (айбсиз кишини жавобгарликка тортиш) билан, 6 нафар мансабдор шахс ЖКнинг 230¹-моддаси (далилларни сохталаштириш (қалбакилаштириш) билан, 4 нафар мансабдор шахс ЖКнинг 234-моддаси (қонунга хилоф равишда ушлаб туриш ёки ҳибсга олиш) билан, 3 нафар мансабдор шахс ЖКнинг 235-моддаси (қийноққа солиш ва бошқа шафқатсиз, ғайриинсоний ёки кадр-қимматни камситувчи муомала ҳамда жазо турларини қўллаш) билан жиноий жавобгарликка тортилиб, айблов ҳукми чиқарилган.

Юқорида қайд этилган салбий ҳолатлар, мамлакатимиз суд-ҳуқуқ тизимини ислоҳ қилиш, мазкур жараёнда асосий эътибор инсон ҳуқуқлари ва эркинликларини таъминлашга қаратилаётган янги даврда содир бўлмоқда. Шу боис, жиноят ишини юритишда шахснинг конституциявий ҳуқуқ ва эркинликларини таъминлаш мақсадида суриштирув ва тергов органлари фаолияти устидан идоравий назоратни кучайтириш муҳим аҳамият касб этади.

Юқорида қайд этилган муаммоларнинг сабаб ва шароитларини ўрганиш мақсадида, тадқиқот

иши доирасида 700 нафар суриштирувчи, терговчи, прокурор, судьялар ўртасида социологик сўров ўтказилди. Унда иштирок этган респондентларнинг 39 фоизи «иш ҳажмининг ҳаддан ташқари кўпайиб кетиши»ни, 31 фоизи «ходимлар фаолиятига жиноятчилик статистикасига қараб баҳо берилиши»ни, 26 фоизи «белгиланган муддат тугашига қисқа вақт қолиши»ни (қолган 14 фоизи бошқа сабаблар) ишни судга қадар юритишда шахснинг ҳуқуқ ва эркинликлари поймол этилишига асосий сабаб қилиб кўрсатган.

Фикримизча, ички ишлар органлари фаолиятида шахснинг ҳуқуқ ва эркинликлари поймол этилишига қуйидаги иккита омил сабаб бўлмоқда:

Объектив омиллар: Ички ишлар органлари ходимларининг хизмат фаолиятига жиноятчилик статистикасига қараб баҳо берилиши; суриштирув ва тергов органлари иш ҳажмининг кўпайиб кетиши; ходимларни ўзларининг хизмат вазифаларига алоқаси бўлмаган ишларга жалб этиш амалиёти давом этаётгани боис жиноят иши бўйича барча ҳолатларни синчковлик билан, тўлиқ, ҳар томонлама ва холисона кўриб чиқиш учун белгиланган суриштирув муддатлари етарли бўлмаётгани; суриштирувчи ва терговчининг чинакам процессуал мустақиллиги амалда таъминланмаганлиги; уларга ноқонуний таъсир кўрсатиш ва фаолиятига асоссиз аралашуш ҳолатлари мавжудлиги; ходимларнинг моддий ва ижтимоий таъминотида оид масалалар тўлиқ ҳал этилмаганлиги; тизим фаолиятига илғор илмий-техник воситалар, шунингдек замонавий иш усуллари тўлиқ жорий этилмаганлиги ва ҳ.к.

Субъектив омиллар: айрим ходимларда жиноятни фош қилиш бўйича билим ва тажрибанинг етарли эмаслиги, ўз устида ишламаслиги; баъзи ходимларнинг масъулиятсизлиги, маънавий ёки интизомий жиҳатдан етук эмаслиги; ғайриқонуний йўл билан бўлса-да, жиноятни очиш ниятида бўлиши; ноқонуний ҳолатларга мутасадди мансабдор шахсларнинг бепарволик билан муносабатда бўлишлари, жамоатчилик назоратининг заифлиги ва ҳ.к.

Юқорида қайд этилган объектив омиллардан асосийси, ички ишлар органлари ходимларининг хизмат фаолиятига жиноятчилик статистикасига қараб баҳо берилиши бўлиб, ушбу омил жиноятни ҳисобга олишдан қасддан яширилишига сабаб бўлмоқда.

Жиноят ишини қўзғатишни асоссиз рад этиш жавобгарликнинг муқаррарлиги принципини бузади, фош этилган жиноятларга янги, янада оғир ва шафқатсиз жиноятларни содир этишга ҳамда бошқа шахсларни жалб этишларига имконият яратади [6, Б.7]. Шу билан бирга жабрланувчининг ҳуқуқлари поймол бўлишига олиб келади.

«Содир этилган жиноятларни қасддан яшириш орқали жиноятчиликка қарши курашиб бўлмаслиги аниқ. Аксинча, бу ҳол жиноятчилик кескин ошиб кетишига сабаб бўлади. Сенатда ҳисобот берган мамлакат Бош прокурорининг маърузасида келтирилган рақамлар бунга яна бир қарра тасдиқлади.

Айтилишича, 2019 йилда содир этилган жиноятларни қайд этмай, қасддан яширганлик ҳолати бўйича 25 нафар ички ишлар ходимларига нисбатан жиноят иши қўзғатилиб, уларнинг 21 нафари суд тартибида жавобгарликка тортилган.

Бош прокурор ўз маърузасида бундан ҳам аянчли фактларни келтирди. Яъни, 2006 йилда чирчиқлик фуқаро Қ. таниши Ҳ.га қарзга берган 300 АҚШ долларни сўраб борганида қарздор томонидан ўлдириб юборилади. Шундан кейин аёлни қидириб унинг укаси, сўнг онаси Ҳ.нинг олдига келади ва улар ҳам қотиллик қурбонига айланади (кейинчалик қотил ҳар учала қурбонининг жасадини Чирчиқ дарёсига ташлаб юборгани аниқланади).

Ҳамма бало шундаки, бир оиланинг уч аъзоси йўқолгани ҳақида уларнинг яқинлари берган аризаси Чирчиқ шаҳар ИИБда қайд қилинмай, йўқ қилиб юборилган! Яққол кўриниб турган қотиллик юзасидан 13 йил давомида текширув ва қидирув ишлари сансалорликка солиб келингани оқибатида Ҳ. ўтган вақт давомида яна учта фуқаронинг умрига зомин бўлишга, шунингдек, вояга етмаган бир қизнинг номусини топташга улгуради.

Агарда Ҳ.нинг биринчи жинояти ўз вақтида фош этилганида эди, уч нафар фуқаро қотиллик қурбонига, ёш қизча эса жабрланувчига айланмаган бўларди, дейди Бош прокурор» [2].

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 14 майдаги «Жиноят ва жиноят-процессуал қонунчилиги тизимини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги ПҚ-3723-сон қарорига кўра, «Электрон жиноят иши» дастлабки лойиҳаси доирасида амалга оширилаётган жиноят

ишларини юритиш тартибини босқичма-босқич рақамлаштириш, Тошкент шаҳрининг Яккасарой ва Миробод туманларида «Электрон жиноят иши» дастлабки лойиҳасини амалга киритиш вазифаси белгиланди.

Келгусида «Электрон жиноят иши» тизимининг жиноят процессининг барча босқичларни камраб олиши процесс иштирокчилари учун электрон маълумот олиш имкониятининг яратилиши, идоравий ва прокурор назоратининг электрон шаклда амалга оширилиши, хисоботларнинг автоматлаштирилиши, жиноят процессининг шаффофлиги, хужжатларнинг қалбакилаштириш хавфи минималлашиши, жиноят ишларининг йўқолиб кетиши хавфининг бартараф этилиши, вазирлик ва бошқа идоралар билан электрон маълумот алмашинуви, экспертиза хулосалари ҳамда суд санкцияларини олиш, шунингдек жиноят ишларини бошқаларга ўтказишнинг электрон шаклда амалга оширилиши муносабати билан катта ҳажмдаги вақтнинг тежалиши каби афзалликларни туғдиради [5, Б.44].

Шу боис, *жиноят ҳақидаги ариза ва шикоятларни электрон тартибда рўйхат (ягона реестр) га олиш ва расмийлаштириши вақти келди*, деб ҳисоблаймиз. Мазкур таклиф электрон сўровномада иштирок этган респондентларнинг 76 фоизи томонидан қўллаб-қувватланди.

Жиноят ҳақидаги ариза ва шикоятларни электрон тартибда рўйхатга олиш, ички ишлар органлари ходимлари томонидан жабрланувчининг қонуний ҳуқуқ ва эркинликларини таъсирчан ва ишончли муҳофаза қилишга, уларга етказилган зарар қопланишига, жиноятни содир этган шахсларга нисбатан жавобгарликнинг муқаррарлиги ўз вақтида таъминланишига хизмат қилади.

Иқтибослар/Сноски/References:

1. «Ички ишлар органлари тўғрисида» Ўзбекистон Республикасининг Қонуни. 2016.16.09, ЎРҚ–407-сон. // URL: <http://lex.uz>.
2. «Чирчиқлик маньяк». Жиноятларни яширган ИИБ ходимлари жавобгарликка тортилди. — URL: <https://xabar.uz>. 22.05.2020.
3. Жиноятни қонуний фош қила олмагани учун бунга қўл уради. — Бош прокурор терговдаги қийноқлар ҳақида. // URL: <https://kun.uz/news/2020/05/12>.
4. Ортиқова Светлана. Қийноққа солинган шахсларга етказилган зарар қопланади. — URL: <https://kun.uz/news/2020/05/29/>
5. Ражабов Б. А. Жиноят процессида далилларни тўплаш, текшириш ва баҳолаш: монография. — Тошкент: ИИБ Академияси, 2019.
6. Саҳадинов С. Ўзбекистон Республикасининг Жиноят-процессуал кодексига шарҳлар. Махсус қисм (илмий-амалий шарҳ) / Масъул муҳаррир: профессор Б. Х. Пўлатов. — Тошкент: Янги аср авлоди, 2014.
7. Ўзбекистонда қийноқлар олдиндан бор, фақат ҳуқуқат буни тан олмасди. — Омбудсман. // URL: <https://kun.uz/news/2020/05/30/>.